GLOSE LA CENTENAR

Prof. univ. Dr. OCTAVIAN LAZĂR COSMA
Preşedintele Uniunii Compozitorilor şi Muzicologilor din România

Annotations On The Centennial
Abstract

S. Toduță's influential personality, his diverse and proteic creation, his contribution to the expansion of musical art haven't been yet measured, although the time elapsed would have allowed it. His creation is not fully recognized by musical institution, performers are not yet aware of the richness of music supplyed by the composer, his scores still wait for publishers, and researches are not yet gathered in prestigious monographs. The current paper explores the maestro's critique acclaim and supplies information for a proper understanding of S. Toduță's artistic importance.

* * *

Personalitatea de anvergură a lui Sigismund Toduță, caratele creației sale atât de variată şi proteică, aportul său la propensiunea artei sunetelor, cu toate că există decelarea timpului, nu a fost cuantificată. Creația sa nu se află în poziția pe care o merită în repertoriile instituțiilor de profil, interpreții nu realizează încă rezervorul de muzică autentică investit de către autor, partiturile îşi aşteaptă editorii, studiile demarate nu s-au finalizat în volume monografice prestigioase. Toate acestea se întâmplă în cazul unui muzician despre care toată lumea este conştientă că reprezintă o entitate uriaşă, beneficiind de o Fundație care şi-a propus să proiecteze dimensiunile acestui ilustru cărturar. Cu alte cuvinte, centenarul ne găseşte nepregătiți, încă departe de ceea ce ar fi trebuit să fie.

Desigur, o figură artistica atât de complexă nu poate fi cu uşurință înțeleasă şi pe deplin, cu atât mai vârtos în cazul unei individualități atât de culte şi rafinate ca a lui Sigismund Toduță, care nu se lăsa „citită", abordată şi confesată. Era distant, rațional, selectiv şi prea încercat pentru a-şi deschide sufletul de o manieră populistă. Relațiile sale cu mediul nu se caracterizau prin disponibilitate meditată, aura sa fiind ținută la o oarecare distanță de interlocutori. Era ceva special în tot ceea ce întreprindea, fiecare gest, fiecare cuvânt apărând temeinic gândit, după unii, calculat. Comportamentul său impunea o altitudine elitistă, exista un soi de aristocratism în ființa sa care distorsiona profund cu democratismul proletar preconizat de oficialitate.

De departe, Sigismund Toduță se profilează drept cea mai distinsă personalitate muzicală a Clujului secolului al XX-lea. Această poziție şi-a adjudecat-o prin meritele incontestabile de natură profesională, ce implică o multitudine de spectre, asupra cărora nu insistăm. A şi deținut poziții de prim plan, în calitate de Director al „Filarmonicii" pe care a şi înființat-o. Dealtfel, la acest capitol ar fi, de asemenea, multe de spus, căci din perioada deținerii postului de corepetitor la Opera clujeană, aflată la Timişoara, îşi manifestă interesul pentru concertele orchestrei. A apărut şi în fosa Operei, ca dirijor al operei *Evgheni Oneghin*, într-un singur spectacol, după care n-a mai dorit să dirijeze, chiar dacă l-a tentat bagheta în simfonice. Dar a militat din 1946 pentru „Filarmonica Ardealului", căreia mai târziu i-a conferit adevărata față. A fost Rector al Conservatorului

„Gheorghe Dima", insuflându-i o altitudine temerară pentru anii vitregi în care a păstorit-o. A preferat să dețină postul de Profesor, mai ales la compoziție și, totodată este întemeietorul liniei de Doctorat în Muzică din România, pe baza titlului adjudecat înaintea celui de al Doilea Război, în Italia, la „Istituto Pontificio di Musica Sacra" din Roma. De pe acest piedestal, dar nu numai, i-a venit primirea în forul Academiei Române. Toate acestea nu echivalează cu o poziție absolută de leader? Adevărat, cea mai iubită dimensiune a personalității sale însă i se conferă prin activitatea componistică, fără să se diminueze importanța celei muzicologice, numeroasele partituri în varii genuri, conferindu-i autoritatea profesională de reală forță artistică.

Şi nu trebuie omis faptul că a avut de luptat cu confrați redutabili, cel puțin aşa apăreau în epocă, unul dintre aceştia fiind Max Eisicovici, compozitor, de asemenea, fost corepetitor al Operei Române, dar şi primul director al Operei Maghiare şi Rector al Conservatorului, deci deținător de funcții râvnite. În plus, ambii, au trăit la Blaj. După război, în anii stalinişti, Max Eisicovici şi-a adjudecat o putere politică însemnată, care l-a şi uzurpat apoi, datorita faptului că a folosit metode să le zicem eufemistic dure împotriva multor colegi, inclusiv a lui Sigismund Toduță, de care însă nu se putea vizibil lega deoarece nu i se putea imputa în plan profesional absolut nimic, dimpotrivă. Acesta era, de fapt, şi temeiul unei rivalității pe care o afişa Max Eisicovici, tratată cu relativă indiferență şi o nedisimulată superioritate de către Sigismund Toduță, care, la scurtă vreme, l-a lăsat sub toate aspectele în umbră pe colegul său, care s-a demonetizat într-un anumit fel, pe când faima şi prestigiul celuilalt creştea vertiginos, într-un fascicol de puternică luminozitate.

Politicul n-a reprezentat pentru Sigismund Toduță o alternativă, ştiind prea bine ce comportă aceasta pe termen lung. De altfel, în condițiile de atunci nici nu avea prea multe şanse, datorită convingerilor sale ce s-ar situa în viziunea zilelor noastre, undeva de dreapta, dar şi faptului că fiind greco-catolic, profesor la un prestigios liceu blăjean şi, mai mult, trimis de către Mitropolie să-şi desăvârşească studiile la Roma, lăsând la o parte faptul că revenise, concomitent cu episcopul blăjean Ioan Suciu, încarcerat şi exterminat la Sighet. Într-un dosar de cadre din anii comunismului aceasta echivala cu un stigmat irecuperabil, ce conduce la situarea pe o linie moartă. Probabil, Sigismund Toduță nici nu s-a sinchisit de aceste tinichele ce atârnau la dosarul său, prea era angrenat în procesul componistic, ce-i furniza în permanență preocupări stilistice şi chiar succese notabile, începând cu Premiul Național de Compoziție dar şi un Premiu Național pentru Muzică, respectiv, Compoziție, în 1955.

Cu toate că deținea poziția de frunte în peisajul componistic transilvan, Sigismund Toduță nu a fost numit în prim planul Filialei clujene a Uniunii Compozitorilor, deoarece nu se bucura de totală simpatie din partea conducerii acestei bresle. O oarecare rivalitate, mai exact invidie, îl urmărea din sferele muzicale ale capitalei. Nu întâmplător numele său a figurat printre compozitorii blamați într-un soi de „rezoluție" din 1952, fiind acuzat de „impresionism" în *Sonata pentru pian*. Adevărat, în respectivul document apare şi numele lui Max Eisicovici. Oricum, Sigismund Toduță se afla într-o ilustră companie, Mihail Jora, Constantin Silvestri, Paul Constantinescu, Theodor Rogalski. Întotdeauna compozitorul clujean a fost privit cu o oarecare suspiciune ce către conducerea Uniunii, Ion Dumitrescu, mai în glumă, mai în serios îl făcea „iezuit", că avea un

comportament, o optică papistaşă. O asemenea acuzaţie, desigur, pe Sigismund Toduţă îl onora, deoarece presupune o atitudine superioară, de intelectual răsărit. În plus, personalitatea compozitorului clujean era luată întotdeauna în consideraţie, cuvântul său atârna greu în problemele în care era consultat, pe de o parte, pe de alta, se urmărea în permanenţă marginalizarea, izolarea sa deoarece, în caz contrar, constituia o reală ameninţare pentru unii din Bucureşti, prin forţa profesionalismului pe care-l afişa cu fiecare ocazie. Uneori se chiar spunea că ar putea fi un perfect preşedinte al breslei. Sigismund Toduţă însă nu urmărea, nu râvnea la o atare poziţie, dorea numai răgaz pentru proiectele componistice. Îi era suficient că era un leader neîncoronat cu prestigiu unanim recunoscut la nivelul opiniei generale a compozitorilor şi muzicologilor. Nu întâmplător i se confereau premii pentru diversele partituri, inclusiv, „Marele Premiu al Uniunii".

Sigismund Toduţă a trecut şi prin momente dificile, viaţa sa creatoare, dar nu numai, nu a fost idilică, lipsită de puncte dramatice. Cu a doua *Simfonie*, în re minor din 1956, dedicată memoriei lui George Enescu, compozitorul a avut de înfruntat o optică neînţelegătoare, în diferite plenare auzindu-se întrebarea de ce se întemeiază pe celebrul motiv „Dies irae"? În plus simfonia mai era şi cu orgă. Nu s-a înţeles că, în acest fel, se justifica scrierea sub impresia pierderii celui mai însemnat muzician pe care 1-a dat România. Apoi, Sigismund Toduţă realiza, în acest fel, muzica sa în contextul magistralei capodoperelor ce se etanşau prin racordarea la celebra sintagmă muzicală gregoriană, la fel ca Hector Berlioz, Franz Liszt, Camil Saint-Saëns, Serghei Rachmaninov... O anumită suspiciune cu conotaţie ideologică plana asupra concepţiei respectivei simfonii, de altfel, foarte programată în epocă.

Incontestabil, Sigismund Toduţă este un redutabil şef de şcoală, mărturie fiind numeroşii săi discipoli, unul dintre primii fiind Vasile Herman, aflat în refugiu la Blaj, elev de liceu al profesorului de muzică de la „Sfântul Vasile", apoi la clasa de compoziţie a Conservatorului.

Dar chiar descendenţa lui Sigismund Toduţă, ca şcoală, reclamă o serie de consideraţii, nelipsite de interes. S-a format la clasa lui Marţian Negrea a Conservatorului întemeiat de Gheorghe Dima. A ajuns însă la Blaj, centrul unde lacob Mureşianu a clădit prima şcoală muzicală, exponentul cel mai vizibil al acesteia fiind Tiberiu Brediceanu, faţă de care maestrul său Marţian Negrea nutrea afinităţi prin natura folclorului abordat ca sursă de inspiraţie. Apoi, la Roma, Sigismund Toduţă îi are dascăli pe Ildebrando Pizetti şi Alfredo Casella, modernişti pentru timpul lor, care cochetau cu sonorităţile gregoriene şi cu tehnica polifoniei renascentiste, devenite itinerante pentru compozitorul român. Astfel, se vehiculează legături conexe şi sinteze, ce vor determina profilurile sintagmelor sonore preconizate de muzicianul sărbătorit astăzi, într-o entitate stilistică evolutivă, deci, nu statică şi nici aceeaşi, de profundă implicare în straturile arhaice ale cântecului şi jocului românesc. Este de subliniat faptul că, în timp ce o serie de compozitori bucureşteni ai generaţiei sale se postaseră pe poziţii defetiste avantgardei anilor 60, Sigismund Toduţă, atent la reverberaţiile enesciene ce se articulau din primele audiţii deschise de către Constantin Silvestri care incendiaseră fanteziile multora dintre tinerii de atunci, se manifesta ca un înţelegător, încurajându-şi discipolii să investigheze, să descopere noul, să nu se plafoneze, să aibă curaj, altfel, şansa de a fi original se pierde. Că aşa stau lucrurile o demonstrează drumul celui mai select elev al clasei lui Sigismund Toduţă, Cornel Ţăranu, care se dovedeşte un credincios continuator, fără a se cantona la umbra Maestrului. O atestă partiturile sale, din care

ne permitem să oferim un exemplu: Ciclul lui de lieduri. „Cântece de dor”, pe versuri de Nicolae Labiş. Este o muzică de altitudine, modernă şi în acelaşi timp românească, elevată şi profundă în expresivitatea ei, aş zice toduțiană. Înainte însă, dorim să dăm cinstire personalității centenare. Sigismund Toduță reprezintă un nume catalizator, o emblemă Clujeană, un compozitor de opusuri durabile aurite la temperaturi incandescente. Să fim demni de uriaşa sa moştenire!